Maa- ja metsätalousministeriö
Jord- och skogsbruksministeriet
Ministry of Agriculture and Forestry

Asiantuntijakuuleminen
24.10.2024

Neuvotteleva virkamies Sanna Koivumäki

Tarkastusvaliokunta
Eduskunta

Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastus: Maatalouden investointituet –Kannattavuuden ja kilpailukyvyn kehittäminen

Valtiontalouden tarkastusvirasto VTV julkaisi 19.8.2024 kertomuksen maatalouden investointitukia koskevasta tarkastuksesta. Tarkastus kohdistui maataloustuotantoon myönnettäviin investointitukiin, joiden tavoitteena on parantaa erityisesti maatalouden kannattavuutta ja kilpailukykyä. VTV on arvioinut maatalouden tuotannollisten investointien tuen vaikuttavuutta sekä maatalouden rakenteen kehitystä ja tulevaisuutta. VTV toteaa kuitenkin, että tarkastuksessa ei onnistuttu arvioimaan investointitukien vaikuttavuutta kannattavuuden ja kilpailukyvyn saavuttamisessa tavoitteena olleella tavalla, mikä johtui vaikeuksista aineiston kokoamisessa ja verottajan tietojen ja investointitukitietojen yhdistämisessä.

Tarkastuskertomuksessa todetaan, että investointitukea saavat käytännössä kaikki tukikelpoiset hakemukset, eikä karsintaa juuri ole. Tässä on huomioitava, että tukijärjestelmän rakenne tukikelpoisuusedellytyksineen sekä käytäntö, jossa neuvonta on vahvasti mukana käytännössä kaikissa suuremmissa rahoitusta hakevissa hankkeissa, vaikuttaa siihen, että hakijan taloudellisia ja tuotannollisia valmiuksia arvioidaan jo ennen hakuprosessia. Isoimmissa hankkeissa arviointia ja karsintaa osaltaan tekee myös rahoituslaitos, sillä pääsääntöisesti hankkeisiin tarvitaan tuen lisäksi myös muuta ulkopuolista rahoitusta. Hakijat, neuvojat ja rahoituslaitokset ovat hyvin perillä tukiehdoista ja hakuun ei juurikaan tule sellaisia hakemuksia, joissa tukiedellytykset eivät täyttyisi.

Investointituet ovat osa EU:n yhteistä maatalouspolitiikkaa, jossa tuen myöntämisen edellytyksiä ja tavoitteita määrittää vahvasti yhteisen maatalouspolitiikan säädökset ja joita maksetaan kaikissa EU-jäsenmaissa. Suomalaisen maataloustuotannon korkeat tuotantokustannukset ovat kilpailuhaitta. Osa tuotantokustannusten eroista selittyy edelleen tuotantorakenteella, mikä lisää rakennetuen tarvetta.

Tarkastuksen havaintoina VTV nostaa esiin sen, että tarkastuksen perusteella investoinneilla ja kannattavuudella on olemassa selkeä yhteys, vaikkakaan investointituen yhteyttä kannattavuuteen ei pystytty suoraan osoittamaan. Investoivat tilat ovat tarkastuksen perusteella jo valmiiksi kannattavampia kuin maatilat keskimäärin. Tarkastuksen havaintona esitettiin myös, että tilan kannattavuus on sitä parempi, mitä useammin se on investoinut ja että yksittäisen investoinnin jälkeen maatilan kannattavuus paranee kolmen vuoden aikajänteellä. Investoinnit osaltaan määrittävät sen, millaista maataloutta Suomessa harjoitetaan tulevaisuudessa, sillä niillä kehitetään maataloutta.

Maa- ja metsätalousministeriö katsoo, että tuotannolliset investoinnit ovat edellytys maatalouden ja ruuantuotannon jatkuvuudelle. Tuotannosta poistuvaa kapasiteettia on

korvattava uusinvestoinneilla, jotta turvataan kotimaisen tuotannon taso ja huoltovarmuus myös tulevaisuudessa. Toisaalta tuotannon kannattavuus on perusta koko alan tulevaisuudelle, ilman kannattavaa alkutuotantoa ei voi olla toimivaa ruuantuotannon ketjua. Investointituen avulla voidaan osaltaan mahdollistaa hankkeiden toteutumista ja ohjata investointeja kestävämpään suuntaan. Maatalousinvestointien tukimuotoja on arvioitu esimerkiksi Luonnonvarakeskuksen vuonna 2020 tekemässä Maituke -selvityksessä. Kantar Agri Oy tekee säännöllisesti selvityksiä eri tuotantosuuntien kehitysnäkymistä toteuttamalla viljelijöille suunnatun kyselytutkimuksen. Esimerkiksi vuonna 2023 toteutetussa selvityksessä vain joka kymmenes kyselyyn osallistunut maidon- tai naudanlihantuottaja ilmoitti toteuttavansa hankkeensa suunnittelemassaan laajuudessa, mikäli siihen ei saisi lainkaan investointitukea. Sikatiloista vielä harvempi ilmoitti toteuttavansa hankkeen, mikäli siihen ei saa tukea.

Kuluvalla rahoituskaudella Cap-suunnitelmassa omiksi rahoituskohteiksi on nostettu panostukset uusiutuvan energian tuotantoon ja käyttöön sekä ympäristön tilaa ja tuotannon kestävyyttä edistäviin investointeihin, joissa tärkeä merkitys on esimerkiksi uuden teknologian käyttöön ottamisella. Lisäksi tuetaan eläinten hyvinvointiin ja tilojen bioturvallisuuteen liittyviä investointeja. VTV suosittaa, että valtioneuvoston ja maa- ja metsätalousministeriön tulisi erityisesti investointitukia suunniteltaessa, mutta myös maatalouspolitiikassa ja ruuantuotannon turvaamisessa, huomioida maatalouden erilaistumiskehitys ja jatkavien tilojen muutos yhä enemmän muun yritystoiminnan kaltaiseksi. Maa- ja metsätalousministeriö katsoo, että maatalouden tärkeimmän tehtävän, ruuantuotannon, lisäksi maataloudella on mahdollisuus vastata moniin ajankohtaisiin haasteisiin. Maataloudella on edelleen tärkeä työllistävä vaikutus ja etenkin itäisessä Suomessa maatalous osaltaan turvaa koko maan asuttuna pysymistä. Maatalous voi tuottaa tulevaisuudessa yhä enemmän ratkaisuja ympäristön ja luonnon monimuotoisuuden näkökulmasta ja maaseudun elinvoimaisuuden näkökulmasta maataloudella on edelleen iso merkitys. Näiden tavoitteiden yhteensovittaminen on haastavaa, mutta tärkeää. Maa- ja metsätalousministeriö pitää tärkeänä huomioida tilojen kehitys yritystoiminnan näkökulmasta sekä vastata erilaisten tilojen tarpeisiin erilaisin ratkaisuin. Ratkaisut maatalouspolitiikan suunnasta tehdään kunkin rahoituskauden valmistelun yhteydessä. VTV:n tarkastuksessa esiin nostetut suositukset ja elementit luovat osaltaan hyvää pohjaa tulevan kauden valmistelulle.

Tarkastuskertomuksen suosituksissa todetaan, että maa- ja metsätalousministeriön tulisi järjestää maatalousyrittäjien talouden ja maatalouden rakenteen kehittymisen tietojen kerääminen ja tilastointi sellaiseksi, että kuva vastaisi nykymuotoista maataloutta ja siihen liittyviä tietotarpeita. Lisäksi suositellaan, että maa- ja metsätalousministeriön tulisi tuottaa tietoa investointitukien vaikutuksista yksittäisen maatilan ja maataloustuotannon tasolla, jotta investointituen hyödyllisyyttä olisi mahdollista arvioida ja tarvittavia politiikkatoimia kehittää. Maa- ja metsätalousministeriö yhtyy molempien suositusten osalta näkemykseen, että mahdollisimman kattavan, kuvaavan ja ajantasaisen tiedon olemassaolo on tärkeää. Tiedon keräämisessä on kuitenkin huomioitava olemassa olevat resurssit ja myös yrittäjiin kohdistuva hallinnollinen taakka. Valtiontalouden tuottavuusohjelma vaikuttaa merkittävästi tilastotehtävien rahoitukseen ja priorisointia joudutaan tekemään, jotta lakisääteiset velvoitteet ja kaikkein tärkeimmät tehtävät turvataan. Koko ajan kehittyvät tietojärjestelmät ja eri viranomaisten keräämään tiedon yhteensovittaminen tietosuojavaatimukset huomioiden auttavat osaltaan tilannekuvan luomisessa.